

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

ZAKLJUČNA STROKOVNA NALOGA
**PRIMERJALNA ANALIZA ANGLOSAKSONSKIH MODELOV
KAPITALIZMA**

STAŠ ANDERLIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani(-a) _____ANDERLIČ STAŠ_____, študent(-ka) Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor(-ica) zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije z naslovom _____PRIMERJALNA ANALIZA ANGLOSAKSONSKIH MODELOV KAPITALIZAM_____, pripravljene(-ga) v sodelovanju s svetovalcem/svetovalko _____ALEKSANDER KEŠELJEVIĆ in sosvetovalcem/sosvetovalko _____.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbel(-a), da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v zaključni strokovni nalogi/diplomskem delu/specialističnem delu/magistrskem delu/doktorski disertaciji, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobil(-a) vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal(-a);
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predložene zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja(-ice): _____

KAZALO

UVOD	4
1 EKONOMSKI SISTEM.....	6
1.1 Opredelitev ekonomskega sistema	6
1.2 Glavne institucije v ekonomskem sistemu.....	7
1.3 Klasifikacija ekonomskega sistema	10
1.4 Kapitalizem	11
2 MODEL KAPITALIZMA.....	12
2.1 Skandinavski model	14
2.2 Kontinentalni model.....	15
2.3 Mediteranski model.....	15
2.4 Azijski model	16
2.5 Anglosaksonski model.....	17
3 PRIMERJALNA ANALIZA IZBRANIH DRŽAV ANGLOSAKSONSKEGA MODELA.....	18
3.1 Revščina.....	18
3.2 Dohodkovna neenakost	20
3.3 Finančna – gospodarska kriza.....	22
3.4 Negativni zunanji učinki CO ₂	23
3.5 Rezultati primerjalne analize	24
SKLEP.....	26
LITERATURA IN VIRI	28

KAZALO TABEL

Tabela 1: Ekonomski sistemi in njihove glavne značilnosti	11
Tabela 2: Stopnja revščine (v %)	20
Tabela 3: Ginijev koeficient.....	21
Tabela 4: Rast bruto domačega proizvoda (v %)	22
Tabela 5: Emisije CO ₂ na prebivalstvo	23
Tabela 6: Skupna primerjava med državami anglosaksonskega modela po rangi	24

UVOD

Kapitalizem je sestavljen po modelih, ki imajo svoje prednosti in slabosti. To so: Skandinavski model, ki ga uporabljajo države Severne Evrope, kot so Danska, Norveška, Finska in Švedska, Kontinentalni model, ki je prisoten v Srednjih Evropskih državah kot Nemčija, Francija in Belgija. Potem je še Mediteranski model, značilen za države v Sredozemlju, med katerimi spadajo Grčija, Španija, Italija. Zadnji model je Azijski model, prisoten v Aziji in katera glavni predstavnici za modela sta državi Japonska in Južna Koreja.

Najpomembnejši model je pa Anglosaksonski model. Razlog za to je preprost, ker je uspešnejši. Svetovno gospodarstvo sloni na Anglosaksonskem modelu zaradi prednostih, ki jih ponuja. Država, ki uporablja model in je zaradi tega najmočnejša gospodarska sila, so Združene Države Amerike.

Ampak ZDA niso edine države, ki uporabljajo Anglosaksonski model. Model uporabljajo še države Irska, Velika Britanija, Nova Zelandija, Kanada in Avstralija. Če uporabljajo enaki model, zakaj so potem samo ZDA gospodarsko močne in ne druge? Ali so ZDA res najboljše?

Odgovor lahko dobimo z primerjalno analizo med državami Anglosaksonskega modela. Med seboj bomo primerjali države. Kot podlago za primerjavo bomo uporabljali negativne učinke kapitalizma. Z uporabo negativnih učinkov kot podlago ne bomo samo dokazali, katera država je najboljša, ampak tudi katera država se je najbolje odrezala kljub negativnim učinkom.

Vprašanje zaključne naloge je, kakšna bi bila analiza primerjav med državami s kriteriji, kot so negativne strani kapitalizma oziroma problemi. Ali bi bile ZDA po končani primerjalni analizi najboljše ali najslabše med državami? In v primeru, če bi bile najslabše, za koliko in katera država bi bila najboljša?

Glavna tema naloge je tako primerjalna analiza med ZDA, Irsko, Veliko Britanijo, Novo Zelandijo, Kanado in Avstralijo, ki spadajo pod model, poimenovan anglosaksonski model, kot kriterij primerjave pa so uporabljeni problemi v kapitalizmu. Nalogo sestavljajo v nadaljevanju predstavljene točke.

Prvo poglavje bo teoretične narave. Opisali bomo ekonomski sistem, kamor spada kapitalizem. Predstavili bomo glavne institucije sistema, kot so organizacija, mehanizem, lastništvo, spodbuda in način vladanja. Z institucijami bomo ekonomski sistem nato

razdelili na tržni socialni sistem, planski socialni sistem in na koncu še na kapitalski sistem.

V drugem poglavju bomo podrobneje opisali kapitalski sistem oziroma kapitalizem. Opisali bomo njegove glavne institucije, kot so proizvodni trg, trg dela, finančni sektor, socialni sektor in izobraževanje. Iz institucij bomo potem izvzeli pet modelov kapitalizma: skandinavski, azijski, kontinentalni evropski, južnoevropski in anglosaksonski model. Pri vsakem modelu bomo opisali njegove značilnosti.

V tretjem poglavju bomo izbrali štiri ekonomske probleme, ki bodo služili kot kriteriji pri primerjavi anglosaksonskih držav. Problemi so: stopnja revščine, dohodkovna neenakost, gospodarska kriza in onesnaževanje okolja oziroma negativni zunanji učinki CO₂. Države, ki bodo uporabljene v primerjavi, so angleško govoreče države: ZDA, Irska, Velika Britanija, Nova Zelandija, Kanada in Avstralija, znane tudi kot anglosaksonske države. Sledil bo rezultat analiza, ki se bo razdelil na tri dele: na problem, na problem v posameznih državah in problem med državami. Vse bo prikazano v zaključni tabeli na osnovi rangov in njihovega povprečja.

V zaključku bodo na kratko navedeni povzetki naših ugotovitev. Posebej bodo navedeni sklepi iz primerjalne analize med anglosaksonskimi državami. V zaključku bosta podana tudi odgovora na naši dve vprašanji, ki smo si ju postavili.

1 EKONOMSKI SISTEM

1.1 Opredelitev ekonomskega sistema

Ekonomski sistem je sistem, ki temelji na proizvodnji, razdelitvi in porabi storitev ali blaga končnim potrošnikom ali za nadaljnjo proizvodnjo v končni produkt. Pri tem postopku se med seboj povežejo različni agenti in institucije, ki se razlikujejo po geografskem in zgodovinskem področju (Wikipedija).

Je sistem, ki temelji na večdimenzionalnem vidiku sistema kot nastavitev institucije za odločanje odločitev in za izvajanje odločitev na produkcijo, dohodek in potrošnjo na določenem geografskem območju (Galbraith, 2004).

Paul R. Gregory in Robert C. Stuart (2003, str. 17) sta ekonomski sistem tradicionalno klasificirala na podlagi fevdalizma, kapitalizma, socializma in komunizma. Podlaga klasifikacije ima enega ali več pomembnih kriterijev, kot so lastništvo nad objektom, namen proizvodnje itd.

Ekonomski sistem se deli tudi po institucijah. Mednje štejemo sodelovanje, pravne sisteme, sindikate in ekonomske carine, kjer proizvajamo in prodajamo. Stefan Voigt in Hella Engerer (2002, str. 132) sta institucije imenovala kot *pravila igre*, kjer se ekonomsko odloča.

Po Douglasu Northu (1990, str. 3) so institucije pravila igre v družbi ali podrobnejše, človeštvo oblikuje omejitve, da se oblikujejo človeške interakcije. Kot vzrok tega človeštvo zgradi spodbude v človeški izmenjavi ali v politiki, družbi ter ekonomiki.

Thomas Piketty, francoski ekonomist, avtor knjige *Kapital v 21. stoletju* (2013), trdi, da neenakost ni naključje, ampak značilnost kapitalizma, ki se lahko obrne le preko državne intervencije.

Obstajajo različne definicije, ki imajo kljub vsemu enak splošni pomen. Ekonomski sistem je sistem, v katerem se proizvaja blago ali nudi storitve na načine, ki so značilni za državo ali za okolje, z namenom, da zadovoljijo naše potrebe. Klasifikacije ekonomskih sistemov pa se med seboj razlikujejo.

1.2 Glavne institucije v ekonomskem sistemu

Glavne institucije, ki podrobneje opredelijo ekonomske sisteme, so: oblika organizacije, trg in plan, lastništvo, spodbujanje in oblika države (Gregory & Stuart 2003).

a) Oblika organizacije

Organizacija je postavljena v podjetjih in državnih organih z namenom pridobivanja informacij, ki se pošiljajo po organizaciji gor in dol ter na podlagi katerih se sprejemajo odločitve, ki vplivajo na celotno organizacijo. V organizacijah se tudi izvajajo ekonomske aktivnosti. Te izvajajo posamezniki ali agenti, ki med seboj sodelujejo v organiziranem vedenju, da s tem uresničijo svoje lastne interese (zadovoljitev lastnih potreb, tako primarnih in sekundarnih). Sodelovanje ovira omejena racionalizacija. Teoretično naj bi bili posamezniki ali agentje racionalni in bi morali imeti na razpolago vse potrebne informacije. V praksi pa se posamezniki ali agentje ne obnašajo racionalno in nimajo vseh potrebnih podatkov. Struktura ekonomske organizacije je lahko hierarhična ali družbena.

Hierarhična struktura je prisotna v podjetjih ali državnih organih, kjer nadrejeni odločajo o ciljnih in načrtujejo poslovno pot organizacije, podrejeni (posamezniki ali agentje) morajo nadrejene (razni vodje, direktorji) poslušati, jim pošiljati podatke in opraviti naloge, ki so jim bile ukazane ali naročene. Konfliktov je malo. Struktura deluje relativno hitro, vendar so v njej omejeni družbeni siki med podrejenimi in nadrejenimi. Prisotna je v velikih podjetjih in korporacijah. Zaradi velikosti in posledično večjega števila zaposlenih je potrebno hitro odločanje, za odličen uspeh pri ekonomskih aktivnostih morajo imeti na razpolago vse potrebne informacije. Ker posamezniki ali agenti v takšni strukturi natančno vedo, kaj morajo narediti in kako, so tako zelo učinkoviti pri pridobivanju in predajanju informacij. Nadrejeni imajo s prisotnimi informacijami tako relativno lažje pogoje pri odločanju. Struktura je prisotna v državah kapitalskega in tržnega socialnega sistema.

Družbena struktura nima podrejenih in nadrejenih oseb. Vsi imajo enakovreden položaj v organizaciji, skupaj odločajo o cilju in skupaj načrtujejo pot organizacije. V primerjavi s hierarhično strukturo je več družbenih stikov med posamezniki in agenti ter vodji in direktorji. Poleg tega imajo vsi v organizaciji občutek enakovrednosti. Na žalost pri takšni strukturi pride do veliko konfliktov znotraj organizacije, kar celo ovira cilje ali načrte organizacije. Struktura je prisotna v malih podjetjih in podjetjih, ki so v družinski lasti. Če je podjetje večje, se vsi zaposleni razdelijo v agente in nadrejene. Odločanje in načrtovanje s tem prevzamejo samo nadrejeni iz obeh skupin. Struktura je značilna v državah s planskim sistemom.

b) Mehanizem

Po organizaciji sta mehanizma, ki delujeta s pomočjo informacij, zelo pomembna, in sicer tako zelo, da vse države uporabljajo oba mehanizma, tj. **tržni in planski ekonomski mehanizem**, ki temeljita na podlagi odločanj. Brez informacij, ki jih pridobivajo posamezniki ali agenti v organizaciji, mehanizma ne moreta delovati. Kako se informacije pridobijo? Posamezniki ali agentje pridobivajo informacije na dva načina: na **centraliziran in decentraliziran** način.

Pri **centraliziranem načinu** se informacije pridobivajo iz enega samega vira. Hitro se jih dobi, ker so iz enega vira. To pa ni dovolj in zgodi se, da je pridobljena informacija neuporabna, napačna ali stara in tako nič več konkurenčna. Ta način se uporablja v državah s planskim sistemom.

Pri **decentraliziranem načinu** se informacije ne pridobivajo iz enega, ampak iz več virov. Več informacij je na voljo, boljši so postavljeni cilji ali načrtovana pot organizacije. Negativna stran pri pridobivanju informacije na ta način je, da posameznik ali agenti porabijo veliko sredstev, kot so premoženje organizacije, čas itd. Ta način se uporablja v državah s kapitalskim in tržno-socialnim sistemom.

Z informacijami se v **tržnem ekonomskem mehanizmu** vodje ali direktorji ne odločajo, ampak odločanje prevzmeta krivulji ponudbe in povpraševanja na trgu. Odločitve temeljijo na vprašanju, kako dobro uporabiti sredstva na trgu. Potrošniki na trgu proizvajalcem ponudijo sredstva, kot so zemlja, delo in kapital. Proizvajalci v zameno za ponujano dajejo potrošnikom plače, ki jih bodo ti uporabili za blago ali storitev proizvajalca.

V **planski ekonomiji** odločanje ne temelji na krivuljah ponudbe in povpraševanja, ampak odločanje prevzamejo vodje in direktorji. Posamezniki in agentje morajo opraviti naloge in delo, ki so jim bili naročeni. Tako kot uporabna sredstva (čas, denar, delo itd.) na samem trgu. Vse je koordinirano in usmerjeno po odločitvi nadrejenih.

c) Lastništvo

Lastništvo je pravica, ki jo ima posameznik ali več ljudi skupaj nad zemljo, predmetom ali objektom. Pravica jim dovoljuje, da lahko zemljo, predmet ali objekt uporabljajo za gospodarske namene. Pravica tudi dokazuje, da je posameznik (ali več ljudi) res lastnik zemlje, predmeta ali objekta. Pravica je ena glavnih značilnosti ekonomskega sistema. Poznamo tri vrste pravic:

1. **Pravica do razpolaganja:** zemlja, predmet ali objekt, ki je naveden v lastništvu, se lahko preda drugim lastnikom, pri čemer je zemlja, predmet ali objekt obravnavan kot

predmet prodaje. Zemlja, predmet ali objekt preide iz roke nekdanjega lastnika v roke novega lastnika.

2. **Pravica do izkoriščanja:** lastnik lahko zemljo predmet ali objekt izkorišča v namene, zaradi katerih zemlja, predmet ali objekt obstaja.
3. **Pravica lastnika:** lastnik lahko proizvod ali storitev, ki ga/jo je proizvedel iz zemlje, predmeta ali objekta v njegovi lasti, ponuja končnim uporabnikom.

Zasebno lastništvo je še ena vrsta pravice, pri kateri je lastnik navezan na zemljo, predmet ali objekt in je za to tudi sam odgovoren. Prav tako je sam odgovoren, če z zemljo, predmetom ali objektom zasluži dobiček ali pridela izgubo. Zaradi take odgovornosti mora biti na trgu zelo konkurenčen. V teoriji je takšna oblika lastništva značilna v kapitalistih državah.

Pri **državnem lastništvu** je lastnik zemlje, predmeta in objekta država. Odgovornost za dobiček ali izgubo nosi država. Še zlasti to velja za izgubo, saj odgovornost zanjo prevzamejo davkoplačevalci države. S tem nastanejo konflikti. Oblika lastništva se v teoriji najde v planskem sistemu.

d) Spodbuda

Določiti cilj in narediti načrt je eno, drugo je, kako spodbuditi posameznika ali agenta, da porabi svoj čas, sredstva in znanje za doseg cilja. Za to obstajajo spodbujanja. Oblika spodbujanja za posameznike ter vodje so nagrade. Za različne nagrade in za njihov najboljši učinek morajo biti izpolnjeni trije pogoji:

1. Posameznik ali agent mora imeti vpliv na rezultat končnega cilja ali dosežka.
2. Nadrejeni mora imeti možnost, da vidi in s tem dokaže, da je posameznik ali agent uresničil postavljene cilje ali dosežke.
3. Za uspeh posameznika ali agenta je potrebna nagrada, ki si jo zasluži in je primerna za dosežen cilj.

V podjetjih in državnih organih, kjer je organizacijska struktura enostavna, močno sodelovanje med nadrejenimi in podrejenimi ni potrebno. Hitro se vidi in dokaže, kdo je dosegel cilj in izpolnil vse pogoje. Razlog je prisotnost vseh informacij. V podjetjih in državnih organih, kjer je organizacijska struktura zapletena, je potrebnega več časa in sredstev za vse informacije in dosežene pogoje. Enostaven pregled je nemogoč, ker je preveč nadrejenih in podrejenih. Zato je potrebno tesno sodelovanje med nadrejenimi in podrejenimi, katerega namen je ugotoviti, ali je nagrada res zaslužena. Obstajata dve obliki spodbujanja, **materialna in moralna spodbuda**.

Materialna spodbuda temelji na materialnih dobrinah, ki povišajo status posameznika, agenta ali nadrejenega v družbi in/ali njegovo samozavest. Med oblike materialne

spodbude štejejo denar (povišica, trinajsta plača itd.) ali luksuzne predmete (avto, stanovanje, jahta, letalo itd.). Značilna je v kapitalnem kot tudi v planskem in v tržno socialnem sistemu.

O moralni spodbudi govorimo takrat, ko je posameznik, agent ali nadrejeni za dosežene cilje in pogoje nagrajen z moralno potrditvijo. Ta je lahko v obliki osebne zahvale, pisnega potrdila kot dokazila za zasluge, več vrst pohval itd. Spodbuda se bolje odnese, kadar jo opravi oseba, ki ima velik vpliv v družbi. Značilna je v planskem in tržno socialnem sistemu.

e) Način vladanja

Zadnja značilnost ekonomskega sistema je način vladanja, ki vpliva na to, kakšni so davki v državi, kako so določeni in čemu so namenjeni. Vpliva tudi na zakone in pravice podjetij v državi. Investitorjem, domačim in tujim, oblika vladanja pove, kako dobra so infrastruktura, izobraževanje in varnost v državi. Vladanje se deli na **diktatorsko in demokratsko**.

Diktatorska oblika je vladanje ene osebe s pomočjo vojske ali državne policije. Vladanje je pogosto zatiralsko. Pravice posameznikov ni. Parlament, če uradno obstaja, nima nobene politične moči in deluje le kot formalnost pri potrditvi zakonov, ki jih postavi samo ena oseba, diktator. Ta oblika vladanja je značilna za planski sistem, se pa pojavi tudi v kapitalnem sistemu, kot je primer diktatorja Augustosa Pincoheta v Čilu v 70. in 80. letih 20. stoletja.

Demokratska oblika je pravo nasprotje diktatorski. Vlada parlament, kjer politike in vodje voli ljudstvo. Preden zakoni pridejo v veljavo, jih morajo potrditi vsi ali večina ministrov ali senatorjev v parlamentu. Pravice posameznika so zaščitene in zagotovljene. Zatiranja ali ukinitve/prikrajšanja pravic ni, razen v izrednih razmerah, kot so naravne nesreče, teroristični napadi, vojne itd. Ta način vladanja je značilen za kapitalni sistem.

1.3 Klasifikacija ekonomskega sistema

Na podlagi vseh petih značilnosti smo klasificirali ekonomski sistem na tri glavne sisteme: **tržni socializem, planski socializem in kapitalizem**.

Tabela 1: Ekonomski sistemi in njihove glavne značilnosti

Značilnosti	Tržni socializem	Planski socializem	Kapitalizem
Pridobivanje informacij	decentralizirano	centralizirano	decentralizirano
Oblike trga	tržna ekonomija	planska ekonomija	tržna ekonomija
Lastništvo nad objektom	državno ali zasebno	državno	zasebno
Spodbujanje	materialno ali moralno	materialno in moralno	materialno
Oblike vladanja	diktatorstvo ali demokracija	diktatorstvo	demokracija

Vir: R. Gregory & C. Stuart, Comparing Economic Systems in the Twenty First Century, 2003, stran 31

Značilnosti tržnega socializma so: vodje ali direktorji za odločanje pridobivajo informacije v decentralizirani obliki. Trg deluje po tržni ekonomiji, kjer cene določa krivulja povpraševanja in ponudbe. Pravica lastništva je lahko državna ali zasebna. Spodbujanje je tako materialno kot moralno. Način vladanja je tako demokratični kot tudi diktatorski.

Značilnosti planskega socializma: informacije za odločanje se pridobivajo v centralizirani obliki. Posamezniki ali agentje odločajo o cenah na trgu. Lastniško pravico nad glavnimi gospodarskimi objekti ima država. Spodbujanje je moralno ali materialno. Način vladanja je diktatorski.

Značilnosti kapitalizma: pridobivanje informacij poteka v decentralizirani obliki, trg deluje po tržni ekonomiji, po krivulji ponudbe in povpraševanja. Lastniki so zasebniki. Spodbujanje je materialne oblike. Način vladanja je demokratični.

1.4 Kapitalizem

Opisal smo tri obstoječe ekonomske sisteme, ki se med seboj razlikujejo. Sami sistemi pa se še podrobneje razdelijo, posebej kapitalizem. Kapitalizem so mnogi poskušali razdeliti na več delov in po državah.

Na žalost takšna razdelitev ni primerna. Prvič gre za preveliko raznolikost posameznih držav, kar onemogoča primerjav, ker se države razlikujejo po organizaciji, zakonih in okolju. Naslednji problem je pridobivanje podatkov za primerjavo. Podatki iz posameznih držav se za primerjavo pridobivajo po različnih kriterijih, kar onemogoči primerjanje pod enakimi pogoji.

Za možnost primerjave so ekonomisti kapitalizem razdelili po naslednjih modelih. Albert (1991) je kapitalizem razdelil na modele, ki je temeljilo na poučevanju kapitalizma v Nemčiji in ZDA. Hall in Soskice (2001) sta Albertovo teorijo vzela kot podlago ter kapitalizem razdelila na liberalno tržno ekonomiko (LME) in koordinirano tržno ekonomiko (CME). Razlika med njima je koordinacija: pri LME je temelj koordinacije tržni mehanizem, kjer imajo prednosti investicijska in transakcijska sredstva; pri CME pa je temeljnega pomena trg, ki se imenuje strategijska koordinacija. Prednosti imajo investicije določenih sredstev. Hallova in Soskiceva definicija kapitalskega sistema temelji na ideji, da obstajata samo dva modela. S tem je bilo lažje opravljati analize, vendar so bile te le eno dimenzionalne. Sam kapitalski sistem pa ima več dimenzij. Večdimenzionalno teorijo je pred Hallom in Soskicem uvedel Amable s sodelavci (1997), ki je razdelil kapitalizem na štiri modele (in ne na dva): model trga (v sorodu s teorijo liberalnega tržnega ekonomizma), model mezo-kooperative (podlaga je služila delovanju kapitalizma na Japonskem), socialno demokratski model (temelji na skandinavski ekonomiji) in evropski integracijski model. Našteti modeli se med seboj razlikujejo po institucijah finančnega sektorja, razmerju zaposlenih in izobraževalnem sektorju.

Gregory in Stuart (2003, stran 161) sta kapitalizem razdelila na tri modele: anglosaksonski model, evropski model in azijski model. Anglosaksonski model izvira iz Velike Britanije in je nastal po vzoru liberalnih idej Adama Smitha in klasične liberalne ustave, ki vladi omejuje vmešavanje na trg. V evropskem modelu, ki je postavljen po vzoru ekonomskih načel iz Francije in Nemčije iz 19. stoletja, se država vmešava v trg in veliko lastništva je od države. Azijski model je po institucijah podoben evropskemu, je mlajši od ostalih dveh modelov in obstaja v različnih oblikah, vpletenega je tudi veliko eksperimentiranja. Najboljši primeri držav s takim modelom so Japonska, Južna Koreja in Tajvan.

2 MODEL KAPITALIZMA

Za podrobno razlago in delitev kapitalizma bomo uporabili teorijo Bruna Amabla (2003). Kot podlaga za razdelitev kapitalizma na modele smo upoštevali pet institucij:

Proizvodni trg je institucija, ki temeljito ločuje različne modele kapitalizma. Intenzivno jih ločuje na področju konkurenčnosti med državami oziroma po tipu konkurenčnosti med državami. Kakšna je konkurenca, je težko izvedeti iz enostavnega kazalnika. Lahko se pridobijo podatki o stanju konkurence, kar se imenuje **output**, pomembni so pa tudi podatki o določitvi konkurence, kar se imenuje **input**. Zaradi tega so se kot kazalniki proizvodnega trga odločili za **regulacije**. Tako so kazalniki ocenjeni glede na različne ravni in na naravo regulacije, ki vplivajo na gospodarske dejavnosti.

Trg dela je institucija, v kateri je prišlo do velikih sprememb v letih 1990. Razlog za spremembe je bila boljša fleksibilnost na trgu dela. Obstaja večje število analiz za trg dela. Prva sprememba je **zaščita zaposlenih**, kjer lahko zaposlenega enostavno odpustijo in so

tako stroški dela majhni, kar omogoča fleksibilnost trga dela. Lahko pa je zaposleni zaščiten in je trg dela zaradi tega manj fleksibilen. Druga so **vzorec pogajanja o plačah in industrijski odnosi**. Pogajanja o plačah so lahko centralizirana ali decentralizirana. Industrijski odnosi so lahko označeni kot sodelujoči ali ne. Zadnja je **politika zaposlovanja**, ki se je razvijala poleg sodobne panoge za politiko trga dela, ki vključuje povečanje nezaposlenosti in omejitve ekspanzivne politike iz makroekonomike.

Finančni sektor je pomembna institucija za primerjavo analiz v institucionalnem okvirju med državami kapitalskega ekonomskega sistema. Tu gre za nasprotja, ki temeljijo na bančnih in finančnih sistemih. Takšna različnost je kljub globaliziranju nekaterih finančnih aktivnosti ter naraščanju samostojnosti finančnih trgov ostala enaka čez 90. let prejšnjega stoletja. Pri analizi je vključenih več spremenljivk, ki odražajo različne vidike odnosa med finančno industrijo. S tem je omogočeno, da presega preprosta nasprotja med financami, ki temeljijo na finančnih-tržnih financah in bančnih financah. V institucionalni analizi za primerjavo uporabljamo naslednje spremenljivke, ki jih primerjamo tudi med seboj: **virji sredstev, razvoj in dinamika finančnih trgov, upravljanje podjetja in razvoj tveganega kapitala**.

Socialni sektor je institucija, ki je sestavljena iz sistema socialnega varstva. Za sistem je značilno, da pokriva vrsto tveganja v določeni meri. Takšna oblika pokrivanja tveganj je nastala zaradi dolgotrajnih sporov in razprav in je omejena po posameznih državah. Tveganje je lahko na osebni ali javni osnovi, vezano pa je na spremenjen razvoj trga, demografije, tehnologije ali vizije družbe ter solidarnosti. Sistem se je razvil v zadnjih letih, v zadnjih dveh desetletjih pa so se naznanili tudi veliki premiki v strukturi blaginje. Premiki so bili **izboljšana zdravstvena zavarovanja, dvig pokojnin v zvezi s staranjem prebivalstva, naraščanje deleža nadomestil za brezposelne zaradi naraščajoče brezposelnosti**. Kljub temu da države poskušajo zmanjšati tveganja s strožjo vizijo in solidarnostjo, se je delež 56 izdatkov iz socialnega varstva povečal za več kot delež BDP. Večina povečanja je povezana s povečanjem zdravstvene pokojnine. Izdatki, ki so namenjeni za socialno zaščito, so: **starostne pokojnine, denarna nadomestila za invalide, koristi zaradi bolezni, storitve za starejše in invalide, družinske dajatve, denarne koristi družinam, stanovanjske koristi** itd. Vsi ti izdatki so nepredvidljivi stroški. S takšnim odhodkom za posamezne države s socialno varnostjo se mora razkriti splošna usmeritev za vsak tip blaginje. Kazalniki se izračunajo na dva načina: **delež javnih izdatkov skupaj**, ki se izračuna za vsako vrsto izdatkov, drugi način je **osredotočen na delež vsake vrste javnega financiranja izdatkov**, ki odraža težo javnega izdatka za blaginjo v proračun.

Izobraževanje je institucija, ki jo je težko analizirati neodvisno od kakovosti izobraževalnih storitev in odnosov z industrijo. Zato je pomembno preučiti strukturo izobraževalnih sistemov. Sami sistemi so specifični za posamezne države in to zaradi zgodovine kot tudi konkurence izobraževalnega sistema države. Izobraževanje se lahko

dopolnjuje z drugim sistemom, na primer s **trgom dela** zaradi zahtev industrije po znanju in spretnosti ter s **socialno varnostjo**, da bi podjetja zaščitila posebna znanja in tako ostala konkurenčna na trgu. Razvrščanje izobraževalnih sistemov je redko, čeprav je mednarodnih primerjav veliko. Te primerjave so omejene samo na dve ali tri države, v katerih lahko potekajo primerjave. Podlage pa s tem tudi omejujejo primerjave in analize.

Na podlagi navedenih institucij lahko sam kapitalizem razdelimo na pet modelov: **skandinavski model (socialno-demokratska ekonomija), azijski, kontinentalni evropski, južno evropski in anglosaksonski model (tržna ekonomija).**

2.1 Skandinavski model

Model je prisoten v državah severne Evrope, kot so Švedska, Danska, Norveška in Finska.

V modelu imata velik pomen tržni in produkcijski trg, ki temelji na kakovosti in ne na ceni blaga. Državne oblasti imajo pravico do vmešavanja na trg. Na trgu je prisotna visoka stopnja koordinacije s strani netržnih mehanizmov. Tujim konkurentom in investicijam je trg odprt.

Delavci na trgu dela so v modelu bolj zaščiteni. Plačna pogajanja niso le decentralizirana, ampak tudi centralizirana. Koordiniran plačilni pogoj je velik plus, ker omogoča solidarne plačilne pogoje. S tem daje prednost inovativnosti in produktivnosti. Aktivna je tudi politika zaposlovanja. Sindikati so močni in odnos med delavcem in delodajalcem je kooperativne narave.

Koncentracija lastništva je visoka. Imajo centraliziran finančni sistem, zaradi katerega je podjetjem omogočen razvoj dolgoročnih strategij. Delež institucionalnih vlagateljev je visok. Nadzor nad podjetji je neaktiven. Finančni trg v modelu je manj razvit. Bančna koncentracija je na visoki ravni.

Socialna zaščita je na visoki ravni. Zaščiteni so tudi delavci, ki se štejejo kot investicije. Delavci s posebnim znanjem so pomembne investicije za podjetja, saj so s tem konkurenčni. Takšna zaščita omogoča mešanico zmerne zaščite zaposlenih, visoke ravni socialne zaščite in lažjega preusposabljanja zaradi aktivne politike dela. Države se vmešajo tudi na področju socialne varnosti. Državna blaginja ima večji pomen v javni politiki in pri varstvu okolja.

Izobraževalni sistem ima visok delež javnih izdatkov. Delež vpisa študentov v izobraževalni sistem je visok. Poudarki so na kakovostnem osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju. Poklicno usposabljanje ima velik pomen, velik je tudi

poudarek na specifičnih znanjih. S takim znanjem so možne lažje zaposlitve in močne pogajalske moči pri plači.

2.2 Kontinentalni model

Model je prisoten v Nemčiji, Belgiji, Franciji in na Irskem.

Konkurenca sloni na ceni, ki je srednjega pomena. Relativno velik je pomen konkurence, ki temelji na kakovosti. Država se vmešava na trg, tega pa koordinirajo netržni mehanizmi. Zaščita pred tujo konkurenco in investicijami je nizka.

Zaposleni uživajo visoko stopnjo varnosti. Zunanja fleksibilnost pri zaposlovanju je omejena, kar pomeni, da podjetja strukture ne morejo spreminjati hitro. Delovna mesta so stabilna. Med delavci in delodajalci je odnos konflikten, kar poveča tekmovalnost in produktivnost znotraj podjetja. Politika zaposlovanja je aktivna. Sindikati so srednje močni in plačna pogajanja so koordinirana.

V finančnem sektorju imajo zunanji delničarji nizko zaščito. Koncentracija lastništva v podjetju je visoka. Trg nadzora podjetij je tudi pri tem modelu neaktiven. Finančni trg je manj razvit, trg tveganega kapitala pa je srednje razvit. Bančna koncentracija je na visoki stopnji. Banke so pomembne pri financiranju naložb podjetji.

Na področju socialne varnosti intervenira država. Socialna varnost je na visoki stopnji in ima tudi v družbenem okolju velik pomen. Financira se s prispevki. Prisotna je zaposlitvena varnost. Pokojninski sistem temelji na načelu *pay-as-you-go*.

Delež javnih izdatkov za izobraževanje je visok. Vpis v visokošolsko izobraževanje je visok. Konkurenčnost univerz po končani srednji šoli je tudi tukaj zaradi homogenosti velikega pomena. Poudarek je na specifičnem znanju.

2.3 Mediteranski model

Grčija, Španija, Portugalska in Italija so države, ki uporabljajo mediteranski model.

Cenovna konkurenca ima velik pomen. Konkurenca, ki temelji na kakovosti izdelka, je nizkega pomena. Država se vmešava v trg. Koordinacija prek netržnih sistemov je nizka. Tuja konkurenca in investicije so srednje zaščitene. Pomembna so tako mala kot velika podjetja.

Velika podjetja v državnih institucijah nudijo svojim zaposlenim visoko stopnjo varnosti. Na trgu dela je prisoten dualizem. Možni so konfliktni odnosi med delodajalci in delavci. Politika zaposlovanja je neaktivna. Plačna pogajanja so samo centralizirana. S povečanjem konkurence na trgu izdelkov in same produkcije se ustvarja pritisk na povečanje prožnosti trga dela.

Zunanji delničarji imajo nizko zaščito. Lastništva so v visokih koncentracijah. Pri upravljanju podjetij so poleg delodajalcev in delavcev vključene tudi banke. Trg za nadzor podjetij je neaktiven. Sam finančni trg je nerazvit in centraliziran. Zaradi tega je manj razvit trg tveganega kapitala.

Socialna varnost v državah je na srednji stopnji. Za pokojnine so namenjeni izdatki, prav tako tudi za boj proti revščini. Država na socialnem področju intervenira. Delavci so zaščiteni zaradi nižje stopnje tržno-produkcijske konkurenčnosti in odsotnosti kratkoročnih omejitev na dobičku zaradi centralizacije finančnega sistema.

Delež javnih izdatkov v izobraževalnem sistemu so nizki. Stopnja vpisa v storitvenem izobraževanju je nizka. Celotni visokošolski sistem je slabo razvit. Tako je slabo tudi usposabljanje, celo vseživljenjskega učenja ni. Poudarek imajo le na splošnem in specializiranem znanju. Ker so dela specializirana in je struktura malih podjetij enostavna, visoko usposabljanje delovne sile ni potrebno.

2.4 Azijski model

Model se izvaja v vzhodnem in jugovzhodnem delu Azije. Glavni predstavnici modela sta Japonska in Južna Koreja.

Na področju produkcije in trga sta cenovna konkurenca in konkurenca, ki temelji na kakovosti izdelka, enakega pomena. Država se vmeša na trg. Imajo visoko stopnjo koordinacije preko netržnih mehanizmov. Tuja konkurenca in investicije so visoko zaščitene. Velike korporacije imajo veliki pomen.

Zaposleni v velikih korporacijah so varni. Zunanja fleksibilnost na področju zaposlovanja je omejena. Na samem trgu prevladuje dualizem. Delodajalci in delavci imajo kooperativni odnos. Politika zaposlovanja je neaktivna. Sindikati imajo moč na ravni podjetja. Plačna pogajanja so decentralizirana.

V finančnem sektorju so zunanji delničarji malo zaščiteni. Koncentracija lastništva je visoka. Banke so vključene v upravljanje podjetij. Tudi pri tem modelu je trg za nadzor podjetij neaktiven. Tako finančni trg kot trg tveganega kapitala sta manj razvita. Bančna koncentracija je na visoki stopnji.

Socialna varnost je na nizki stopnji. Za boj proti revščini dobivajo sredstva iz izdatkov. Izdatki, ki so namenjeni za socialno zaščito, so nizki. Socialna varnost je pomanjkljiva. Prefinjen finančni trg otežuje diverzifikacijo tveganja in neprimerno stabilnost, ki jo zagotavljajo korporacije. Ampak vse to je ključno za stabilnost samega modela.

Delež javnih izdatkov za izobraževanje je nizek. Vpis študentov v sistem je na visoki stopnji. Poudarek je na kakovostnem srednješolskem izobraževalnem sistemu. Pomembno je podjetniško, znanstveno in tehnološko izobraževanje, poudarek je tudi na specifičnih znanjih. Vseživljenjsko učenje se izvaja zunaj korporacij.

2.5 Anglosaksonski model

Države s tem modelom so: Velika Britanija, Kanada, Avstralija in ZDA.

Tržna in produkcijska konkurenca, ki temelji na ceni, je velika in ima zelo velik pomen. Državne oblasti nimajo pravice ali pooblastila, da se vmešajo na trg. Sam tržni trg koordinirajo cene, ki služijo kot signal. Tako ima zelo razvito tržno ekonomijo. Za tujo konkurenco in investitorje je trg odprt.

Zaposleni imajo nizko zaščito, zaradi česar so delovna mesta zelo fleksibilna začasne zaposlitve in menjavo kadrov. Zakoni omogočajo enostavno odpuščanje in zaposlovanje na novo. Politika zaposlovanja je neaktivna. Zaščito pravice delavcev izvajajo sindikati s politiko obrambe. Plačna pogajanja so decentralizirana.

Manjšinski delničarji so zelo zaščiteni. Koncentracija lastništva nad podjetji je nizka. Velikega pomena so institucionalna vlaganja. Aktiven je tudi trg za nadzor podjetij pri prevzemu, pripojitvi in združitvi. Sam finančni trg je zelo razvit. Razvit je tudi trg tveganega kapitala.

Socialna zaščita je zelo nizka. Tudi pri tem modelu se država ne sme vmešati. Poudarek je na zmanjšanju revščine. Pokojnine temeljijo na zasebnem sistemu naložbenega pokojninskega zavarovanja.

Za izobraževanje je značilen nizek delež javnih izdatkov. V visokošolskem izobraževalnem sistemu je vlada močna konkurenca. Srednješolsko izobraževanje ni homogeno, kar povzroča konkurenčnost med univerzami. Poklicno usposabljanje je slabo. Pomembno je splošno znanje.

3 PRIMERJALNA ANALIZA IZBRANIH DRŽAV ANGLOSAKSONSKEGA MODELA

V zadnjem poglavju bomo opisali izbrane probleme, ki se pojavijo v kapitalističnem sistemu. Ker bomo primerjali probleme med državami s kapitalističnim sistemom, bodo za primerjavo služile države anglosaksonskega modela. V ta model spadajo Avstralija, Kanada, Irska, Nova Zelandija, Velika Britanija in Združene države Amerike. Primerjava bo potekala med državami po štirih izbranih ekonomskih problemih, ki so: revščina, dohodkovna neenakost, gospodarska kriza in emisije CO₂ v okolju.

Vsak problem je obravnavan po definiciji problema, prikazu problema v tabeli s statističnimi podatki, ki so bili najdeni pri različnih virih in opis primerjave na podlagi statističnih podatkov med šestimi državami. Primerjave so predstavljene po trendih in po razvrstitvah posameznih držav v rangih. Trendi povedo, ali je prišlo do izboljšanja ali poslabšanja problema s primerjavo prvega in zadnjega leta. Rang, določen s številkami od 1 do 6, predstavlja mesto držav v primerjavi z drugimi državami glede na problem. Podlaga za range so bili trend ali drugi kriterij, ki bo posebej naveden.

3.1 Revščina

Revščino delimo na **absolutno in relativno** (Poverty and Inequality in the European Union, 2013). Pri **absolutni** ljudem primanjkuje osnovnih potrebščin za preživetje, kot so hrana, čista voda, stanovanje, oblačila, zdravila itd. **Relativna** revščina je milejše oblike – ljudje zaslužijo manj kot je splošni življenjski standard v državi ali regiji, pri tem pa se trudijo živeti in sodelovati v normalnih ekonomskih, socialnih ali kulturnih dejavnostih. Do leta 2008 je veljalo, da oseba, ki živi z manj kot enim dolarjem na dan, živi v absolutni revščini. Po letu 2008 je Svetovna banka kriterij dvignila na 1,25 dolarja (World Bank, 2014).

Zakonsko si posamezne države in vlade revščino razlagajo vsaka po svoje. Na Irskem si jo vlada razlaga z vsoto denarja: če posameznik nima dovolj denarja, s katerim bi si kupili vse nujno potrebne dobrine, živi v revščini. Na Novi Zelandiji je posameznik reven, če zasluži manj od povprečnega dohodka. V ZDA je revščina stanje pomanjkanja običajnega ali družbeno sprejemljivega zneska denarja ali materialnih dobrin. Različnim razlaganjem revščine sledijo različna merila za merjenje revščine.

Velika Britanija revščino meri po merilih Evropske unije, kjer relativno revščino merijo z več zornih kotov s podatki, kot so življenje pod pragom revščine, čas življenja v revščini, stopnja brezposelnosti, zdravje itd. Obstajajo še druge metode, kot sta npr. proračun standardnega pristopa, pri katerem se revščina izračuna na podlagi stroškov za določeno blago in storitev, ter metoda razmerje po hrani, pri kateri se revni in nerevni ločijo na

podlagi dohodka, ki ga porabijo za hrano, oblačila ali zavetje (Poverty and Inequality in the European Union, 2013).

Kanada nima uradnega merila za merjenje, saj je kanadski statistični urad (Statistics Canada) mnenja, da če bo politika izražala družbeno soglasje o opredelitvi revščine, te ne bo merila, ker so mnenja, da ni vloga urada ugotoviti, kaj je revščina. Zato raziskovalci in vlada za meritev uporabljajo različna merila (Poverty in Canada, 2013).

Na **Irskem** za merjenje najpogosteje uporabljajo raziskave. Ljudi, ki služijo kot vzorec, pozivajo, da odgovorijo na vprašanja o svojih dohodkih in njihovi porabi. Če se izkaže, da je osebni dohodek ali njegova poraba pod mejo, ki predstavlja raven osnovnih potreb v vsaki družbi, oseba živi v revščini. Podatke zbira centralni statistični urad s pomočjo anket EU o dohodkih in življenjskih pogojih. Raziskava se izvaja vsako leto (Poverty in Ireland – Stats – Galway Country Council, 2013).

Nova Zelandija revščino meri na dva načina: s **stopnjo neenakosti**, ki meri delež prebivalstva z nizko stopnjo materialne blaginje, ter s **stopnjo stiske**, ki meri delež ljudi, omejenih v materialnem okolju in s spodobno ravno blaginje (Treasury Report: Data on Poverty in New Zealand, 2012).

Avstralija za delitev na absolutno ali relativno revščino nima uradno določenega praga, ker se politično levo in desno krilo o tem ne moreta zediniti. Sama tema revščine je v Avstraliji politično sporna (Poverty in Australia, 2014).

V **ZDA** se prag revščine določi s primerjavo letnih dohodkov, ki se razlikujejo po velikosti družine glede na število otrok in starost gospodarja družine. Družina postane revna, če je pred obdavčitvijo njen dohodek manjši od določenega praga revščine. Za posameznike brez družine se šteje prag revščine za samo eno osebo. Prag se vsako leto posodablja zaradi sprememb življenjskih stroškov z uporabo indeksa cen življenjskih potrebščin (CPI-U), ki se geografsko ne razlikuje (National poverty Center, 2013).

Države uporabljajo različna merila, ki so lahko uradna ali neuradna. Za primerjavo stopnje revščine med državami je treba imeti enake kriterije. V ta namen se bodo za merjenje uporabljali statistični podatki OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje v razvoj). Kriterija sta enaka populacija in dohodek pred obdavčitvijo, služila pa bosta za primerjavo med državami. V tabeli 2 so prikazane stopnje revščine glede na dohodek za celotno populacijo.

Tabela 2: Stopnja revščine (v %)

DRŽAVA	2007	2010	2012	TREND	RANG
Avstralija	27,2	27,3	26,0	zmanjšanje	3
Kanada	23,8	26,0	24,6	povečanje	1
Velika Britanija	30,7	31,9	30,4	zmanjšanje	5
Nova Zelandija	22,4	24,9	24,7	povečanje	2
Irska	35,9	42,6	41,4	povečanje	6
ZDA	27,0	28,4	28,3	povečanje	4

Vir: OECD.StatExtracts.Income Distribution and Poverty

Samo v dveh državah se je med letom 2007 in 2012 stopnja revščine zmanjšala, in to v Avstraliji in Veliki Britaniji. Najbolj se je revščina zmanjšala v Avstraliji, in sicer za 1,2 %, v Veliki Britaniji pa za samo 0,3 %. V drugih državah se je revščina povečala. Najmanj se je povečala v Kanadi – za 0,8 %. Sledita ji ZDA z 1,3 % in Nova Zelandija z 2,3 %. Največje povečanje revščine v anglosaksonskih državah je bilo na Irskem, in to za 5,5 %.

Kriterij za rang je primerjava stopnje revščine v letu 2012. Irška je v šestem rangu zaradi največje stopnje revščine. Sledijo Velika Britanija v petem rangu, ZDA v četrtem rangu in Avstralija v tretjem rangu. V tretjem rangu je Nova Zelandija, prvi rang pa zaseda Kanada zaradi najmanjše stopnje revščine v državah anglosaksonskega modela.

Pričakovali smo, da bodo zaradi recesije v šestem rangu ZDA. Gospodarstvo ZDA ni močno odvisno od trgovanja, industrije in investicije, kot je to značilno za irsko gospodarstvo. ZDA je velika država v primerjavi z Irsko in ima v primerjavi z njo tudi več naravnih surovin. Irška je tako močno odvisna od izvoza, še posebej od investicij. Pri poku nepremičninskega balona v recesiji je bilo na Irskem po 24 letih konec rasti, in tako prišlo do povečane stopnje revščine. Kanada je v prvem rangu zaradi vlade, ki posega v revščino. Vlada zmanjšuje davčno breme, spodbuja socialne programe, ponuja delovno dohodnino koristi, stroške kredite in zakonsko določene minimalne plače. Zato ima najmanjšo stopnjo revščine in je zato posledično v prvem rangu (Poverty in Canada, 2013 and Economy of the Republic of Ireland 2015).

3.2 Dohodkovna neenakost

Dohodkovna neenakost se opisuje tudi kot razkorak med bogatimi in revnimi, kot neenakost bogastva, razlika med dohodki ali vrzeli bogastev. Je stanje, kjer so sredstva, premoženje ali dohodki neenakomerno porazdeljeni med populacijo ali med državami. Vprašanja, ki so povezana z neenakostjo, je možno povezati s pojmi, kot so pravičnost, enaki ekonomski izvidi, enake možnosti in celo enaki življenjski standardi. Neenakost se vidi v dohodkih in je glavni kriterij pri primerjanju neenakosti med državami.

Za merjenje dohodkovne neenakosti bomo uporabljali Ginijev koeficient, ki primerja kumulativni delež prebivalstva s kumulativnim deležem dohodka. Rezultati so števila od 0, ki pomeni popolno enakost, do 1, kar ponazarja popolno neenakost. V tabeli 3 so prikazani Ginijevi koeficienti za anglosaksonske države.

Tabela 3: Ginijev koeficient

DRŽAVA	2004	2008	2012	TREND	RANG
Nova Zelandija	0,34	0,33	0,32	zmanjšanje	2
Velika Britanija	0,33	0,34	0,34	povečanje	5
Kanada	0,32	0,32	0,32	/	3
Avstralija	0,31	0,34	0,32	povečanje	4
Irska	0,32	0,29	0,30	zmanjšanje	1
ZDA	0,36	0,38	0,39	povečanje	6

Vir: OECD Income Distribution Database, 2014

Nobena država nima popolne neenakosti dohodka kot tudi ne popolne enakosti. Glede na primerjavo med letoma 2004 in 2012 se je v Veliki Britaniji, Avstraliji in ZDA neenakost povečala. V Veliki Britaniji se je povečala za 0,01 točke, enako kot v Avstraliji. V ZDA se je povečala za 0,03 točke, kar je največje povečanje med državami. V Kanadi se ni nič spremenilo, stanje je ostalo nespremenjeno, tj. 0,32 točke. Na Novi Zelandiji in na Irskem se je neenakost zmanjšala, v obeh primerih za 0,02 točke.

Ker je v letu 2012 pri treh državah Ginijev koeficient enak, bo pri teh državah upoštevan drugi kriterij. Drugi kriterij temelji na povečanju ali zmanjšanju koeficienta v letu 2012 v primerjavi z letom 2004. Z upoštevanjem dveh kriterijev so rangi naslednji: ZDA so v šestem rangu zaradi največjega koeficienta. Velika Britanija je v petem rangu. Sledijo tri države, pri katerih je uveden drugi kriterij. V četrtem rangu je Avstralija, v tretjem Kanada, v drugem pa Nova Zelandija. V prvem rangu, kjer nismo upoštevali drugega kriterija, ampak stanje Ginijevega koeficienta v letu 2012, je Irska edina, ki nima visoke dohodkovne neenakosti.

Da so ZDA na zadnjem rangu, je bilo pričakovano. Obstaja pa velika razlika med višino zaslužka Američanov, kar se odraža v ameriški družbi. Že razlika med dohodkoma navadnega delavca in direktorja je prevelika, poleg tega pa dobijo direktorji še visok bonus, ki si jo nekateri sami postavijo in izplačajo. Presenečeni smo, da je Irska v prvem rangu. Pričakovali smo večjo neenakost, morda peti ali četrti rang, predvsem zaradi največje stopnje revščine. Ampak revščina v tem primeru nima odločilne vloge. Razlog za manjšo neenakost so spremembe irske družbe na področju razumevanja enakosti. Spremembe se nanašajo na strukturo družin, trg dela, povečano preseljevanje in spreminjanje družbenih odnosov (European Anti poverty Network Irland, 2014).

3.3 Finančna – gospodarska kriza

Gospodarska ali finančna kriza je dogodek, ko gospodarstvo države doživi nenadno recesijo. Posledice recesije so padec BDP, večja brezposelnost in manjša likvidnost. Ekonomisti imajo različne teorije, kako krize nastanejo in kako se jih da preprečiti. Nouriel Roubini, ki je napovedal finančno krizo leta 2008, kriz ne definira kot enkratne ali slučajne dogodke, ki se pojavijo brez vzroka. Z raziskavami je dokazal, da so krize pogoste in predvidljive. Sam finančni sistem je po naravi krhek in nagnjen k zlomu (Roubini & Mihm, 2010 stran 1).

Kako je prišlo do krize leta 2008? Do nje je prišlo zaradi tveganih špekulacij na nepremičninskem trgu in s tem povezanega poka nepremičninskega balona. Prvi znaki so bili likvidnostni krči v ZDA zgodaj 2008, čemur je sledilo reševanje investicijske banke Bear Stearns marca in propad banke Lehman Brothers septembra istega leta. Vrednostni papirji so izgubili vrednost. S pokom nepremičninskega balona na ameriškem in evropskem trgu je Lehman Brothers bankrotirala, njen stečaj pa je še vedno največji v zgodovini ZDA. Njena sredstva so bila vredna 600 milijard ameriških dolarjev (Bankruptcy of Lehman Brothers, 2014). Ena izmed posledic finančne krize je bilo zmanjšanje gospodarske aktivnosti. Za določanje ranga smo kot kriterij uporabili rast BDP.

Tabela 4: Rast bruto domačega proizvoda (v %)

DRŽAVA	2008	2009	2010	2011	2012	2013	POVPREČNA RAST	RANG
Avstralija	2,5	1,6	2,3	2,6	3,6	2,4	2,5	1
Irska	-2,7	-6,4	-0,3	2,8	-0,3	0,2	-1,1	6
Velika Britanija	-0,3	-4,3	1,9	1,6	0,7	1,7	0,2	5
Nova Zelandija	-0,7	0,6	1,8	1,2	2,6	2,5	1,3	3
Kanada	1,2	-2,7	3,4	3,0	1,9	2,0	1,5	2
ZDA	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,3	2,2	0,9	4

Vir: OECD.StatExtracts. Economic Outlook no 95, May 2014

Od začetka krize leta 2008 do leta 2013 so vse države razen Avstralije beležile negativno rast, in to celo od enega do treh let. Irska je imela največ, kar tri leta negativne rasti. Velika Britanija in ZDA so imele dve negativni leti, Nova Zelandija in Kanada pa samo eno leto. Povprečno rast smo izračunali na podlagi rasti vseh pet let. Rezultati so prikazani v tabeli 4. Ugotovili smo, da je le Irska imela negativno povprečno rast.

Rangi so tako naslednji: Irska je zaradi -1,1 negativne povprečne rasti v šestem rangu. Sledijo pozitivna povprečja: Velika Britanija v petem rangu, ZDA v četrtem rangu, Nova Zelandija v tretjem rangu in Kanada v drugem rangu. V prvem rangu je z največjo povprečno in pozitivno rastjo Avstralija.

Bilo je pričakovati, da je Irska v šestem rangu. Njeno gospodarstvo je recesija najbolj prizadela, ker je preveč odvisna od izvoza in investicij. Dokaz so tri leta negativne rasti. Je pa presenečenje, da je Avstralija, ki je poleg največje povprečne rasti, tudi edina država, ki ni imela nobene negativne rasti v zadnjih 21 letih. Razlog za to leži v rudarskem in kmetijskem sektorju z izvozom na vzhodni azijski trg (Economy of Australia, 2015).

3.4 Negativni zunanji učinki CO₂

Gospodarstvo je bilo v svojih začetkih tesno povezano z naravo. Iz materialov, ki so se nahajali v naravi, so proizvajali predmete za nadaljnjo uporabo ali za končnega kupca. Tudi energija, ki se je uporabljala za pogon proizvodnih obratov, je prihajala iz narave. Danes surovine in energijo še kar pridobivamo iz narave. Ampak zaradi večjega povpraševanja in potreb po sekundarnih predmetih se še bolj posega v naravo, zaradi česar se povečujejo negativni zunanji učinki. Eden izmed teh je onesnaževanje okolja. Proizvodni obrati v naravo izpuščajo nevarne emisije CO₂. Naravno okolje je zato obremenjeno in tudi uničeno za vedno.

Da so emisije CO₂ zelo škodljive za okolje, je dokazano. Kako močno posamezne države onesnažujejo okolje s CO₂, je razvidno v tabeli 5, ki prikazuje emisije CO₂ iz izgorevanja fosilnih goriv na celotno prebivalstvo posamezne države v posameznem letu. Podatke o številu izpustov CO₂ smo našli v letnem poročilu OECD za leto 2014, podatke o prebivalstvu v posameznem letu pa OECD-jevem indeksu prebivalstva.

Tabela 5: Emisije CO₂ na prebivalstvo

DRŽAVA	2009	2010	2011	TREND	RANG
Nova Zelandija	7,2	7,1	6,8	zmanjšanje	1
Irska	8,7	8,6	7,6	zmanjšanje	3
Velika Britanija	7,6	7,9	7,0	zmanjšanje	2
Kanada	15,4	15,5	15,4	/	4
Avstralija	18,7	18	17,8	zmanjšanje	6
ZDA	16,9	17,5	17	povečanje	5

Primerjava med letoma 2009 in 2011 pokaže, da se je povprečje izpusta CO₂ na prebivalstvo zmanjšalo v štirih državah, in sicer na Novi Zelandiji v povprečju za 0,4, na Irskem v povprečju za 1,1, v Veliki Britaniji v povprečju za 0,6 in v Avstraliji v povprečju za 0,9. V Kanadi ni prišlo do sprememb. ZDA so edine zabeležile povečanje izpustov CO₂, in to v povprečju za 0,1.

Kriterij za rang je povprečje CO₂ v letu 2011. Šesti rang zaseda Avstralija z največjim povprečjem emisije CO₂ na prebivalstva, kjer povprečje znaša 17,8. V petem rangu so ZDA, v četrtem rangu je Kanada, v tretjem rangu je Irska in v drugem rangu je Velika

Britanija. V prvem rangu, tj. z najnižjim povprečjem emisije CO₂ na prebivalstva, je Nova Zelandija, katere povprečje znaša 6,8.

Zakaj je na zadnjem rangu Avstralija in ne ZDA? ZDA so prikazane kot ena izmed največjih onesnaževalcev na svetu, še posebej, ker so največji proizvajalci izdelkov iz nafte in naravnega plina (Energy in the United States, 2015). Če bi primerjali vse kriterije onesnaževanja, kot so onesnaževanja vode in zemlje s pesticidi ali nevarnimi snovmi, bi bile ZDA zagotovo v šestem rangu. Ampak ker so kriterij onesnaževanja CO₂ izpusti, je v tem primeru Avstralija v šestem rangu, in to zaradi glavne gospodarske panoge v državi, rudarstvo (Environment of Australia, 2015). Avstralija je v prvem rangu zaradi posebnega razloga. Na otoku obstajajo enkratne živalske in rastlinske vrste, ki jih ni nikjer na svetu. Zaradi nevarnosti, da bi vse to izginilo ter ogrozilo turizem in identiteto države, je varstvo za okolje zelo aktivno, da je onesnaževanja s CO₂ čim manj (Environment of New Zealand, 2015).

3.5 Rezultati primerjalne analize

Predstavljeni bodo primerjalni rezultati anglosaksonskih držav z vidika revščine, dohodkovne neenakosti, gospodarske krize in emisije CO₂. Rezultati so prikazani v tabeli 6. Rezultat je sestavljen iz treh delov; kot kriterij za primerjavo bodo služili rangi posameznih držav.

Prvi rezultat se bo nanašal na probleme, ki jih ima posamezna država. Za vsak problem bomo na podlagi ranga določili, katera država je z njim najbolj obremenjena in katera najmanj. **Drugi rezultat** se bo nanašal na težave v državah. V vsaki posamezni državi bomo štiri probleme razporedili od najbolj do najmanj perečega. **Tretji rezultat** je povprečni rang posameznih anglosaksonskih držav. S tem bomo pokazali, katera država je na podlagi primerjave najboljša in katera najslabša glede izbranih problemov.

Tabela 6: Skupna primerjava med državami anglosaksonskega modela po rangu

PROBLEMI	ZDA	VELIKA BRITANIJA	NOVA ZELANDIJA	IRSKA	KANADA	AVSTRALIJA
REVŠČINA	4	5	2	6	1	3
DOHODKOVNA NEENAKOST	6	5	2	1	3	4
GOSPODARSKA KRIZA	4	5	3	6	2	1
EMISIJE CO ₂	5	2	1	3	4	6
POVPREČJE	4,8	4,3	2	4	2,5	3,5

Glede **revščine** ima največ težav Irska, najmanj pa Kanada. Na Irskem je razlog za takšno stanje gospodarstvo, ki je odvisno od izvoza in investicij, ki ju je recesija najbolj prizadela. V Kanadi se v revščino vmeša vlada, zato je stopnja revščine tukaj najmanjša. Pri **dohodkovni neenakosti** imajo največ težav ZDA zaradi prevelike razlike pri dohodkih in

prisotnosti bonusov, najmanj težav pa ima Irska zaradi prizadevanj za enakost. Z **gospodarsko krizo** ima največ težav Irska, razlog je enak kot pri revščini – njeno gospodarstvo. V Avstraliji se kriza izmed ostalih dejavnikov zaradi rudarstva in kmetijstva odraža kot najmanj težavna. Pri zadnjem problemu, **emisijah CO₂**, pa ima Avstralija največ težav, in to prav zaradi rudarskega gospodarstva. Nova Zelandija ima zaradi aktivnega varstva okolja v tem primeru najmanj težav.

ZDA ima največ težav z dohodkovno neenakostjo in emisijami CO₂. Revščina in gospodarska kriza sta v istem rangju. **Velika Britanija** ima največ težav z gospodarsko krizo, sledita dohodkovna neenakost in revščina z istim rangom. Najmanj težav ima z emisijami CO₂. **Nova Zelandija** ima največ težav z gospodarsko krizo, sledita revščina in dohodkovna neenakost, ki sta v istem rangju. Najmanj težav je z emisijami CO₂. Na **Irskem** sta revščina in gospodarska kriza najbolj težavna in sta tudi v istem rangju. Potem sledita emisije CO₂ in dohodkovna neenakost. **Kanada** ima največ težav z emisijami CO₂, sledijo dohodkovna neenakost, gospodarska kriza in nato revščina. **Avstralija** ima največ težav z emisijami CO₂, sledijo dohodkovna neenakost, revščina in gospodarska kriza.

Za določanje najslabše in najboljše države bomo uporabljali povprečje. Večje kot je povprečje, slabša je država. Primerjava je pokazala, da so ZDA najslabše z največjim povprečjem, ki znaša **4,8**. Sledijo Velika Britanija s povprečjem **4,3**, Irska s povprečjem **4**, Avstralija s povprečjem **3** in Kanada s povprečjem **2,5**. Nova Zelandija je imela najnižje povprečje, in sicer **2**. Primerjalna analiza je torej pokazala, da so med anglosaksonskimi državami **ZDA** najslabše, najboljša pa je **Nova Zelandija**.

SKLEP

Definirali smo ekonomski sistem in predstavili njegove institucije, kot so oblika organizacije s hierarhično in družbeno strukturo, tržni in planski mehanizem s centraliziranim in decentraliziranim načinom pridobivanja informacij, pravica lastništva, spodbuda v moralni ali materialni obliki ter še način vladanja z diktaturo ali demokracijo. Na koncu smo ekonomski sistem še klasificirali na tržni in planski socializem ter kapitalizem.

Kapitalizem smo podrobneje opredelili z navedbami ekonomistov, kot so Hall in Sockic, Albert, Gregorry, Stuart in Piketty. Kapitalizem smo nato podrobneje opisali po ekonomistu Amablu. Po njem smo opisali institucije, kot so proizvodni trg, trg dela, finančni sektor, socialni sektor in izobraževanje. Iz institucij smo dobili pet modelov: skandinavski, azijski, kontinentalni evropski, južnoevropski in anglosaksonski model.

V naslednjem delu naloge smo izbrali štiri probleme, ki so prisotni v kapitalizmu: revščina, dohodkovna neenakost, gospodarska kriza in negativni zunanji učinki CO₂. Vsak problem smo na kratko opredelili in tudi prikazali v statistični obliki. V statistični obliki smo podatke nato uporabili za primerjavo med anglosaksonskimi državami: Avstralijo, Kanado, Novo Zelandijo, Irsko, Veliko Britanijo in ZDA. S pomočjo primerjav smo izpeljali tri sklepe.

Prvi sklep se nanaša na posamezen problem, in sicer katera država je najbolj in katera najmanj obremenjena z izbranimi problemi. Z revščino je najbolj obremenjena Irsko, njeno nasprotje je Kanada. Za ZDA pomeni dohodkovna neenakost največjo obremenitev, za Irsko pa najmanjšo. Gospodarska kriza najbolj obremenjuje Irsko, medtem ko Avstralijo najmanj. Emisije CO₂ so največje breme Avstralije, najmanj pa je glede tega obremenjena Nova Zelandija.

Drugi sklep se nanaša na razvrstitev problemov od najbolj do najmanj perečega po posameznih državah. Pri tem so nam bili v pomoč rangi. V ZDA so problemi navedeni v naslednjem vrstnem redu: dohodkovna neenakost, emisije CO₂ ter revščina in gospodarska kriza, ki sta v istem rangi. V Veliki Britaniji je najvišje umeščena gospodarska kriza, sledita dohodkovna neenakost in revščina, ki sta v istem rangi, v zadnjem rangi so emisije CO₂. Na Novi Zelandiji je največji problem gospodarska kriza, sledijo revščina, dohodkovna neenakost in emisije CO₂. Na Irskem sta največji problem revščina in gospodarska kriza, ki sta v istem rangi, sledijo emisije CO₂ in dohodkovna neenakost. V Kanadi je vrstni red naslednji: emisije CO₂, dohodkovna neenakost, gospodarska kriza in revščina. Avstralija kot zadnja država ima največ težav z emisijami CO₂, sledijo dohodkovna neenakost, revščina in gospodarska kriza.

V tretjem, zadnjem sklepu je predstavljeno povprečje rangov za vse anglosaksonske države. Država, ki ima pri tem najnižje povprečje, je najboljša, tista, ki ima najvišje, pa je najslabša v primerjavi z drugimi. Najvišje povprečje znaša 4,8, imajo pa ga ZDA. Sledijo Velika Britanija s povprečjem 4,3, Irska s povprečjem 4, Avstralija s povprečjem 3,5, Kanada s povprečjem 2,5 in na koncu Nova Zelandija s povprečjem 2. Analiza je pokazala, da so ZDA v primerjavi z drugimi obravnavanimi državami najslabše ocenjene, Nova Zelandija pa najboljše.

V zadnjem delu sklepa smo dokazali, da so ZDA v primerjavi izpadle kot najslabše na podlagi izbranih problemov. Čeprav so najmočnejša gospodarska sila, so v naši primerjavi izpadle kot najslabša med anglosaksonskimi državami. Je pa presenetljivo, da je v enaki primerjavi kot najboljša država izpadla Nova Zelandija. Sprva se ni zdelo smiselno primerjati ZDA in Nove Zelandije, saj bi pričakovali, da bo iz primerjave Nova Zelandija izšla kot najboljša. Ampak prav to se je zgodilo v naši primerjalni analizi.

Iz takih primerjalnih analiz večkrat dobimo rezultate, ki nas presenetijo. Če bi za analizo uporabili več kriterijev, bi lahko dobili še bolj presenetljive rezultate, kot na primer, da bi iz analize izšla Irska kot najboljša kapitalska država. Če bi v primerjavi sodelovalo še več držav iz drugih modelov, bi bili končni rezultati takšni, da bi bili v nasprotju z našimi prvotnimi pričakovanji.

LITERATURA IN VIRI

1. Axel Kaiser (2013). *Pot v propad; Kako so vlade in centralne banke uničile svet in zakaj najhujše šele prihaja*. Kraj: Učila international.
 2. Bruno Amable, Rémy Barré, Robert Boyer (1997). *Systems Innovation in the Era of Globalization*. Kraj: Paris: Economica
 3. Bruno Amable (2003). *The Diversity of Modern Capitalism*. Kraj: Oxford University Press.
 4. John Kenneth Galbraith (2004). *Ekonomika nedolžne prevare: resnica našega časa*. Kraj: Houghton Mifflin Harcourt publishing Company.
 5. Michel Albert (1991). *Capitalis against Capitalism*. Kraj: Paris Seuil.
 6. Nouriel Roubini in Stephen Mihm (2010). *Gospodarska kriza*. Kraj: The Penguin Press, Penguin Group (USA) Inc.
 7. R. Gregory & C. Stuart (2003). *Comparing Economic Systems in the Twenty-First Century (7th Edition)*. Kraj: Houghton Mifflin Company.
 8. Richard Branson (2011). *Screw Business as Usual*. Kraj: Virgin Books.
 9. Stefan Vogit, Hella Engerer (2002). *Institutions and Transformation – Possible Policy Implications of the New Institutional Economics*. Kraj: Berlin: Springer – Verlag.
 10. Terry Eagleton (2011). *Why Marx was Right*. Kraj: Yale University Press.
-
- 1 *Economic system v wikipediji*. Najdeno 12. marca 2013 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_system.
 - 2 *Poverty and Inequality in the European Union*. Najdeno 11. marca 2013 na spletni naslov <http://www.poverty.org.uk/summary/eapn.shtml>.
 - 3 *World Bank*. Najdeno 10. marca 2014 na spletni naslov <http://www.worldbank.org/>.
 - 4 *Poverty in Canada v wikipediji*. Najdeno 12. marca 2013 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Poverty_in_Canada.
 - 5 *Poverty in Irland – Stats – Galway Country Council*. Najdeno 11. marca 2013 na spletni naslov <http://www.galway.ie/en/Services/CommunityEnterpriseEconomicDevelopment/SocialInclusion/PovertyinIreland-Stats/>.
 - 6 *Treasury Report: Data on Poverty in New Zeland* (13. januar 2012). Najdeno 11. marca 2014 na spletni naslov <http://www.dpmc.govt.nz/sites/all/files/publications/2397303-mcop-tr-data-on-poverty-in-nz.pdf>.
 - 7 *Poverty in Australia v wikipediji*. Najdeno 16. marca 2014 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Poverty_in_Australia.
 - 8 *National Poverty Center*. Najdeno 11. marca 2013 na spletni naslov <http://www.npc.umich.edu/poverty/>.
 - 9 *OECD.StatExtracts.Income distribution and Poverty*. Najdeno 12. marca 2014 na spletni naslov <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=47991#>.
 - 10 *Poverty in Canada v wikipediji*. Najdeno 12. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Poverty_in_Canada.

- 11 *Economy of the Republic of Ireland* v wikipediji. Najdeno 12. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_the_Republic_of_Ireland.
- 12 *Economic Inequality* v wikipediji. Najdeno 13. marca 2014 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_inequality.
- 13 *OECD Income Distribution Database*. Najdeno 16. junija 2014 na spletni naslov <http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm>.
- 14 *Evropean anti Poverty Network Irland*. Najdeno 12. decembra 2014 na spletni naslov <http://www.eapn.ie/eapn/training/beyond-income-inequality>.
- 15 *Bankruptcy of Lehman Brothers* v wikipediji. Najdeno 14. marca 2014 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Bankruptcy_of_Lehman_Brothers.
- 16 *OECD.statextrats.Economic Outlook No 95*. Najdeno 17. maja 2014 na spletni naslov <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=51657>.
- 17 *Economy of Australia* v wikipediji. Najdeno 13. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Australia.
- 18 *OECD.StatExtracts – Population*. Najdeno 18. marca 2014 na spletni naslov http://stats.oecd.org/Index.aspx?DatasetCode=POP_FIVE_HIST.
- 19 *OECD Factbook 2014 – World CO₂ emissions from fuel combustion, by region*. Najdeno 18. maja 2014 na spletni naslov http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-factbook-2014/world-co2-emissions-from-fuel-combustion-by-region_factbook-2014-graph160-en.
- 20 *Energy in the United States* v wikipediji. Najdeno 14. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Energy_in_the_United_States.
- 21 *Envirionment of Australia* v wikipediji. Najdeno 14. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Environment_of_Australia.
- 22 *Envirionment of New Zealand* v wikipediji. Najdeno 14. februarja 2015 na spletni naslov http://en.wikipedia.org/wiki/Environment_of_New_Zealand.